

Materiële participatie: technologie, milieu en alledaagse publieken

Voorwoord bij de herziene editie (2015)*

Noortje Marres

*Wat is de rol van dingen in politieke participatie? In haar boek *Material Participation: Technology, the Environment and Everyday Publics* beantwoordt Noortje Marres die vraag met behulp van actor-netwerk theorie. In navolging van ANT bepleit ze dat alledaagse objecten, technologie en omgevingen een cruciale rol spelen in de hedendaagse democratie: ze geven actief invulling aan het ideaal en begrip van openbaarheid. Marres stelt dat de materialiteit van participatie niet alleen van belang is voor een goed begrip van de praktische dimensies van engagement. Materiele participatie verdient waardering als een opzichzelfstaande vorm en ideaal van publieke betrokkenheid. In onderstaande vertaling van het nieuwe voorwoord dat Marres schreef voor de paperbackeditie van haar boek introduceert ze dit begrip van materiele participatie en verheldert ze de relatie tot het klassieke concept van materiele politiek zoals onder meer ontwikkeld in ANT.*

Trefwoorden: Participatie, wetenschapsonderzoek, politieke technologie, materialiteit, sociale theorie

Inleiding

In het navolgende voorwoord van mijn boek *Material Participation: Technology, the Environment and Everyday Publics* definieer ik het begrip dat daarin centraal staat. ‘Materiële participatie’, zo stel ik, verwijst naar een specifieke vorm van publieke betrokkenheid waarin alledaagse materiële handelingen op de voorgrond komen te staan. Deze vorm van engagement is op de eerste plaats een empirisch verschijnsel – een uitings- en handelingsvorm die we in hedendaagse praktijken kunnen herkennen – maar tegelijkertijd stelt het de sociale en politieke theorie voor belangrijke uitdagingen. Met deze stelling volgt mijn boek in de voetstappen van de actor-netwerk theorie, en in het bijzonder die van door ANT beïnvloede Nederlandse auteurs zoals Annemarie Mol, Gerard de Vries en Hans Harbers. Deze onderzoekers-intellectuelen opereren op het snijvlak tussen filosofie en de sociale en culturele wetenschap. In navolging van ANT pogen zij in hun werk fundamentele *theoretische* kwesties te verhelderen door alledaagse praktijken *empirisch* te beschrijven: wat is democratie, wat is de relatie tussen wetenschappelijke en lekenkennis? Hoe moeten we de rol van dieren in het sociale leven begrijpen? (Deze empirisch-filosofische benadering hebben actor-netwerktheoretici in een

* Met dank aan Ton Brouwers voor de vertaling en Ruth Benschop voor de bemiddeling.

aantal opzichten gemeen met andere sociologische tradities, zoals de etnomethodologie en de figuratiesociologie.)

Op de eerste plaats verwijst ‘materiële participatie’ naar opkomende praktijken, ideeën en initiatieven rond praktisch burgerschap, die de nadruk leggen op concrete interventies in publieke problemen rond milieu, energie en gezondheid, zoals ik in het hiernavolgende voorwoord uitgebreider bespreek. In mijn boek bespreek ik vooral voorbeelden uit de Engelse context, om de eenvoudige reden dat ik het merendeel van mijn onderzoek voor dit boek in Engeland heb gedaan. Maar er zijn volgens mij ook aanknopingspunten met Nederlandse discussies rond de participatiesamenleving en duurzaam burgerschap (en het zou zomaar kunnen dat mijn nieuwsgierigheid naar praktijken van ‘niet zeggen, maar doen’, die ik in mijn boek als materiële participatie aanduid, een Nederlandse inslag verdraagt). Maar materiële participatie roept ook theoretische en normatieve vragen op. In praktijken van materiële participatie wordt aan alledaagse objecten en materiële omgevingen een hoofdrol toegekend in het faciliteren van publieke betrokkenheid, en de vraag is of deze praktijken daarmee idealen van democratie realiseren, en zo ja welke.

Om die vraag te beantwoorden maak ik gebruik van concepten uit de actor-netwerk theorie (ANT), die per slot bekendstaat om de nadruk die zij legt op de bijdrage van ‘niet-menselijke actoren’ aan het sociale leven, zoals de zware hotelsleutel uit het bekende voorbeeld van Bruno Latour die ervoor zorgt dat mensen hun sleutel netjes bij de receptie afgeven (Latour 1992; zie ook Keulartz et al. 2004). Ik stel echter dat materiële participatie de actor-netwerk theorie zelf voor een aantal uitdagingen stelt, en dit is mede wat dit verschijnsel voor mij zo fascinerend maakt. Mijn onderzoek naar materiële participatie was zo ook een zoektocht naar de grenzen van de actor-netwerk theorie.

Een goed begrip van materiële participatie vereist naar mijn idee een verdere ontwikkeling van ANT, en dit in twee opzichten in het bijzonder. Ten eerste is er de aanhoudende vraag hoe de rol van niet-menselijke wezens in het maatschappelijke, politieke en openbare leven nu precies geconceptualiseerd moet worden. ANT heeft de rol van niet-mensen van meet af aan weliswaar in politieke termen gedeut (Latour 1988; Law 1986), maar haar benadering van materiële politiek kan desalniettemin incompleet genoemd worden. ANT plaatst de politieke vermogens van niet-menselijke actoren *op een specifiek niveau*, en laat andere niveaus onbesproken, niet in de minste plaats dat van de ‘officiële politiek’. Hotelsleutels, waterslakken en deurstoppers interveniëren volgens ANT in de krachtsverhoudingen tussen actoren, maar de vraag of deze entiteiten daarmee ook *erkenning* verdienen als politieke actoren hebben ANT’ers lange tijd gemedend. Zij creëerden daarmee bedoeld of onbedoeld een onderscheid tussen de ‘subpolitiek’ van niet-menselijke actoren en de ‘superpolitiek’ die we met politieke instituties en het openbare leven associëren (Marres 2005; De Vries 2007).

Tegen deze achtergrond bezien is materiële participatie interessant voor zover het verschillende politieke niveaus – die van praktijken, en die van democratische idealen – met elkaar in verband brengt. Praktijken van materiële participatie refereren *actief* aan specifieke politieke en democratische idealen, en daarmee problematiseren ze het strikte onderscheid dat ANT maakt tussen ‘subpolitiek’ en

‘superpolitiek’. Zoals ik hieronder bespreek, zijn idealen uit bijvoorbeeld de klassieke liberale politieke theorie duidelijk traceerbaar in praktijken van materiële participatie.

Een andere fundamentele vraag volgt hieruit, een vraag die ik hier beslist niet zal kunnen beantwoorden, maar die we volgens mij moeten stellen en blijven stellen. Deze vraag richt zich op een sleutelbegrip uit de sociologische theorie, dat van de ‘functionele differentiatie’, het durkheimiaanse idee dat de samenleving onderverdeeld kan worden in deelgebieden die ieder relatief autonoom zijn ten opzichte van elkaar: de economie, de politiek, de godsdienst, de familie enzovoort. Een minder bekende maar even belangrijke bijdrage van de actor-netwerk theorie – naast het idee van niet-menselijke actoren – is de stelling dat de relatieve autonomie van maatschappelijke domeinen in technologische samenlevingen ondermijnd wordt. Een belangrijk ANT-begrip is dat van ‘hybride netwerken’, assemblages van heterogene actoren die zich uitspreiden over verscheidene maatschappelijke sectoren. Met dit begrip problematiseerde ANT tot op zekere hoogte het domeindenken in de sociale theorie. Ze stelde dat significante maatschappelijke ontwikkelingen in de regel *op het snijvlak tussen* maatschappelijke gebieden plaatsvinden, en laterale interventies met zich meebrengen: een wetenschappelijke ontdekking transformeert de economie, een nieuwe mode intervenueert in het politiek debat, enzovoort.

Dit effect van hybridisering is ook te herkennen in praktijken van praktisch burgerschap, zoals stadstuinieren of energiebesparing: deze praktijken opereren in zowel een politieke als sociale en economische dimensie, en resulteren geregeld in dwarsverbanden tussen sociale praktijken en commerciële projecten en politieke initiatieven. De actor-netwerktheoreticus Michel Callon heeft het begrip ‘interarticulatie’ voorgesteld om dit soort vervlechtingen tussen maatschappelijke domeinen te duiden. Hij stelde dat de circulatie van wetenschap en technologie resulteert in de vermenigvuldiging van connecties tussen economie, politiek en sociaal leven, iets wat wederzijdse coördinatie vereist maar ook mogelijk maakt. Dit idee van ‘interarticulatie’ is volgens mij ook goed bruikbaar om de intensivering van laterale maatschappelijke verbanden *in de verduurzamende samenleving* te beschrijven.

Maar recente ontwikkelingen, niet op de laatste plaats rond materiële participatie, stellen ANT ook op dit punt voor een uitdaging. ANT erkent weliswaar de circulatie van hybriden, en de daarmee gepaard gaande grensoverschrijdende dynamieken van interarticulatie, maar op een ander niveau hebben Latour en Callon het idee van ‘zuivere’ maatschappelijke domeinen altijd in stand gehouden. Latour had het vroeger over ‘purificaties’ (de zuivere instituties van ‘de wetenschap’, ‘de samenleving’) en in zijn recente werk *An Inquiry into Modes of Existence* (2013) herstelt Latour de functionele differentiatie in zekere zin weer in ere: in dit werk bespreekt hij de logica van ‘religie’ als onderscheiden van – en irreduceerbaar tot – de logica van de ‘kunst’ en ‘wetenschap’ en zo verder. Materiële participatie wijst in een andere richting, namelijk die van verdere hybridisering.

In praktijken van materiële participatie worden vormen van openbaarheid en maatschappelijke waarden gearticuleerd – groen burgerschap, duurzaam leven, de doe-democratie, de culturele economie – die volgens mij het beste begrepen kun-

nen worden als ‘interfaces’, als ontmoetingsplekken tussen verschillende sectoren en praktijken. Een goed voorbeeld is duurzame architectuur, die we kunnen begrijpen als een ontmoetingsplek tussen ethiek, kunst, economie en wetenschap. Door dit soort materiële omgevingen op de voorgrond te plaatsen als locaties voor publieke betrokkenheid, wijst materiële participatie mijns inziens in de richting van een verdere problematisering van het begrip functionele differentiatie. Je zou kunnen zeggen, dit is de ‘grote’ problematisering waar actor-netwerk theorie een begin mee heeft gemaakt, maar die ze nooit echt heeft doorgezet. Maar dit is een vraag en beslist geen weet, en vereist verder sociologisch onderzoek.

Voorwoord bij de herziene editie van *Material Participation: Technology, the Environment and Everyday Publics* (Palgrave, 2015 (2012))

Wat is de rol van dingen in politieke participatie? Deze vraag wordt vandaag de dag gesteld door onderzoekers, theoretici, designers en mensen uit de praktijk die zich op allerlei gebieden bezighouden met de betrokkenheid van het publiek. Mensen die zich ontfermd hebben over milieukwesties als kernafval of luchtkwaliteit zijn geïnteresseerd in het vermogen van natuurlijke entiteiten en andere ‘niet-menselijke’ wezens – zoals bomen en energicentrales – om bewustzijn van deze kwesties te bevorderen en publieken te mobiliseren. In de wereld van design, wetenschap, kunst en techniek worden materialen met hernieuwd respect behandeld, vanuit de opvatting dat het omgaan met en vervaardigen van textielstoffen, metalen en andere specifieke materiële entiteiten tot innovatie leidt, en de ontwikkeling van nieuwe technieken en nieuwe vormen van gedrag kan stimuleren. Op het vlak van digitale technologie en media worden platformen, apparaten en allerlei applicaties ontwikkeld met het expliciete doel om participatie te faciliteren, op manieren die het engagerende vermogen van objecten naar boven haalt. Digitale toepassingen zetten veelal dataobjecten in – zoals ‘tags’ of ‘memen’ – om maatschappelijke betrokkenheid mogelijk te maken en te organiseren. Maar deze benadering is vervolgens ook uitgebreid naar elijke objecten, die digitaal worden verbonden om ‘slimme’ vormen van betrokkenheid mogelijk te maken – zoals in het geval van de experimentele toaster die niet alleen ‘weet’ wanneer jij je brood geroosterd wilt hebben, maar ook wanneer anderen dat willen.¹ Er bestaat aldus een breed gedeelde overtuiging dat objecten in staat zijn – of gesteld kunnen worden – om mensen te verleiden, te verrassen of wakker te schudden, en wel op een wijze die politiek, moreel en maatschappelijk significant is. De suggestie dat het opmerkelijk is dat dingen een rol spelen in participatie, kan echter ook overkomen als vreemd of kunstmatig. Hebben immers niet *alle* vormen en praktijken van participatie een materiële dimensie, en is dat niet altijd zo geweest?

Participatie van burgers in publieke zaken vindt onvermijdelijk plaats in een bepaalde materiële omgeving, en historisch gezien zijn er een aantal typische locaties aan te wijzen, zoals de open plek in het bos, het stadsplein of de theatrale

1 Zoals in het project ‘Addicted Toasters’ (2012) van de designer en onderzoeker Osman Haque, zie <http://www.haque.co.uk/addictedtoasters.php>.

architectuur van de Grieken en Romeinen die we vandaag nog altijd kunnen bewonderen. Desalniettemin wordt participatie in het openbare leven al heel lang in de eerste plaats geassocieerd met woorden en niet met dingen, met het specifiek ‘menselijke’ vermogen tot taal in tegenstelling tot het breder gedeelde vermogen om materie en omgevingen te manipuleren. Zoals de Britse classica Mary Beard recentelijk heeft opgemerkt in een lezing over de ‘publieke stem’ van vrouwen, worden sinds de oudheid bijzondere privileges verleend aan het sprekende subject – degene begiftigd met talige vermogens – als de persoon die bij uitstek in staat is tot participatie in politieke en publieke zaken. Beard stelt echter ook dat men sinds de oudheid materiële praktijken als een ‘alternatief register’ voor politieke participatie heeft opgevat. In het bijzonder kunnen materiële praktijken publieke expressie mogelijk maken wanneer de taal ons in de steek laat, zoals in de Griekse mythe van Philomela, de vrouw die weliswaar haar tong verloor, maar ‘er nog steeds in slaagde haar verkrachter openlijk te beschuldigen door haar verhaal in een tapijt te weven’.² In diverse opzichten is het dan ook absurd om te stellen dat politieke participatie pas onlangs een materiële dimensie heeft gekregen. Maar Philomela’s verhaal suggereert ook dat sommige participatiepraktijken meer nadrukkelijk ‘materieel’ zijn dan andere, en op een meer doorslaggevende wijze.

Materiële participatie op waarde schatten

Alle participatiepraktijken hebben een materiële dimensie, maar ‘materiële participatie’ impliceert meer dan deze feitelijke omstandigheid: alledaagse materiële praktijken worden tegenwoordig expliciet naar voren gebracht als relevante context voor publieke betrokkenheid. In mijn boek beschouw ik materiële participatie daarom als verwijzend naar een specifieke vorm van betrokkenheid, waarbij alledaagse materiële handelingen, zoals de was doen of tuinieren, verschijnen als nuttige en waardevolle manieren om mensen bij zaken van publiek belang te betrekken. Vanuit dit perspectief wijst materiële participatie op een ander register van betrokkenheid dan dat waartoe de mythische Philomela zich genoodzaakt zag. De Griekse prinses wilde primair een boodschap uitdrukken en overdragen aan een publiek, en met het oog hierop zette zij bepaalde materiële middelen in. Maar de vormen van participatie die ik in mijn boek onderzoek zijn er primair op gericht

2 Zie Mary Beard (2014) *The Public Voice of Women*, *London Review of Books*, te raadplegen op <http://www.lrb.co.uk/v36/n06/mary-beard/the-public-voice-of-women>. Beard voegt weemoedig toe: dit is ‘waarom in Shakespeare Lavinia’s handen en tong worden weggehaald’. Beards essay is rijk aan dergelijk vernuftig commentaar, maar gaat niet in op de mogelijkheid die mijn boek aan de orde stelt. Om de vraag van participatie in het openbare leven te beantwoorden dienen we niet alleen de kwestie van ‘voice’ – van wat vrouwen en andere subjecten in het openbaar zeggen – aan te snijden, maar evengoed die van de praktijk – van wat zij doen. Materieel handelen zelf draagt ook een mogelijke vorm van participatie in zich. Mijns inziens is het niet geheel toevallig dat de toegenomen participatie van vrouwen in het openbare leven vandaag de dag samenvalt met een herwaardering van materiële praktijken als mogelijke locaties en vormen van publiek handelen.

om op materiële wijze ‘de wereld te veranderen’: zij proberen praktisch of zelfs fysiek in te grijpen in huidige omstandigheden.

Neem bijvoorbeeld een alledaagse praktijk als ‘theezetten’: deze is in het Verenigd Koninkrijk – en in Nederland door bijvoorbeeld de NS – ingezet om kwesties rond energiebesparing en klimaatverandering aan de orde te stellen, in publiciteitscampagnes van bedrijven en lokale overheden.³ In dit verband hebben gadgets en meer experimentele gimmicks zoals de ‘ecoketel’ of een ‘milieubewuste theepot’ bijzondere aandacht getrokken als apparaten die het bewustzijn kunnen helpen vergroten en ook de betrokkenheid van mensen bij de genoemde kwesties. De theepot wordt zo ingezet als een speels middel om mensen te laten nadenken over de gevolgen van hun dagelijkse activiteiten voor het milieu, in termen van energieverbruik en de ermee verbonden vervuiling, en andere ethische kwesties rond fossiele brandstoffen. Mijns inziens roept deze – op het eerste gezicht triviale – inzet van materiële objecten belangrijke vragen op voor ons denken over participatie. Wij moeten de vraag stellen: zijn alledaagse dingen, technologieën en omgevingen in staat om publieke betrokkenheid te stimuleren en te organiseren, en zo ja, hoe? En kunnen we werkelijk stellen dat alledaagse materiële activiteiten specifieke ‘materiële’ vormen van betrokkenheid mogelijk maken – vormen die te onderscheiden zijn van andere vormen van betrokkenheid, zoals de symbolische acties van protestbewegingen of discursieve participatie in publieke debatten? Het is zeker mogelijk dat de theepot niet zal blijken te voldoen aan criteria voor geslaagde betrokkenheid bij publieke kwesties. Desalniettemin kan een onderzoek naar dit populaire, participatieve apparaat alternatieve eisen voor participatie in beeld brengen, eisen die we tot nog toe onvoldoende op waarde hebben geschat.

Ik stel daarom dat we de rol van dingen in politieke participatie niet in algemene termen moeten beschouwen, maar in plaats daarvan de specifiekere, empirische vraag stellen hoe alledaagse materiële praktijken worden gedefinieerd en uitgerust teneinde hen beschikbaar te maken als locaties of middelen voor publieke betrokkenheid. Ik ben geïnteresseerd in de *waarde* van materiële praktijken als een concrete setting en specifiek register voor publiek handelen, en het praktische, politieke en creatieve werk dat de transformatie (of translatie) van deze alledaagse praktijken tot participatieve praktijken vereist. Ik vind niet dat deze benadering noodzakelijkerwijs een kritiek of afwijzing impliceert van andere, minder expliciete ‘materiële’ vormen van participatie, zoals publieke consultaties en de bijeenkomsten van burgergroepen. Mijn stelling dat materiële participatie een specifieke vorm van publieke betrokkenheid vertegenwoordigt, een die nader onderzoek verdient, is echter wel normatief van aard. Het komt mij voor dat wij al goed zijn uitgerust – intellectueel, empirisch, moreel – om taal en stem als registers van publieke betrokkenheid te waarderen, maar dat we nog veel moeten leren over de mogelijkheden die alledaagse materiële praktijken bieden voor het vergroten van betrokkenheid bij publieke kwesties. Deze praktijken maken wellicht *eigenzinnige* vormen van participatie mogelijk, met hun eigen, specifieke voorwaarden voor succes en mislukking. Voor zover dit het geval is, is er voor sociaal en politiek onderzoekers en theoretici werk te doen, als we materiële vormen van

3 Ik bespreek dit voorbeeld uitvoeriger in Marres (2012).

participatie op juiste wijze willen waarderen. We moeten dan empirisch onderzoeken hoe dingen, technologieën en omgevingen in feitelijke praktijken worden ingezet om materiële participatie mogelijk te maken, en we moeten conceptueel uitpluizen of en hoe we materiële praktijken als vormen van publieke participatie kunnen kwalificeren.

Het begrip materiële participatie

Aandacht voor de rol van objecten in burgerparticipatie is allerminst nieuw. In sociale studies van wetenschap en technologie (STS) en aanverwante gebieden staat de rol van dingen, technologie en omgevingen in politiek en democratie al vele jaren volop in de aandacht. In deze studies, die zich laten inspireren door diverse sociologische onderzoekstradities, zoals het poststructuralisme van Michel Foucault en de etnomethodologie van Harold Garfinkel, heeft men onderzocht hoe materiële entiteiten specifieke politieke effecten teweegbrengen en worden ingezet voor normatieve doeleinden. Zo hebben sociologen gesteld dat bijvoorbeeld een openbaar plein met een hellend vlak dat net te steil is voor een rolstoel (Moser en Law 2007), of een roze scheerapparaat ontworpen om de ‘angst voor technologie’ bij vrouwen te ondervangen (Van Oost 2003), een ‘politieke’ invloed uitoefenen. Een te steil plein sluit bepaalde categorieën mensen uit op materiële gronden; een object als het roze scheerapparaat werkt in op onze perceptie van genderspecifieke rollen en vermogens.

Ik wil echter stellen dat deze voorbeelden één specifieke vorm van materiële politiek inzichtelijk maken, een waarbij omgevingen en dingen op een latente, impliciete manier inwerken op het handelingsvermogen van mensen en hun (zelf)begrip. Deze omgevingen en apparaten spreiden hun politieke vermogens niet in het openbaar tentoon, maar veeleer laten ze die heimelijk gelden, zonder dat mensen hen noodzakelijk opmerken of opvatten in politieke termen: het gaat hier om vormen van ‘subpolitiek’. De praktijken die ik als materiële participatie aanduid getuigen van een andere manier van politiek bedrijven met objecten, omgevingen en technologieën. Voortbouwend op het concept van subpolitiek betoog ik dat materiële dingen ook worden ingezet om *een specifieke, publieke vorm* van engagement te realiseren. In dit geval wordt aan materiële objecten, apparaten en omgevingen *expliciet* het vermogen toegedicht participatie te faciliteren: zij worden doelbewust uitgerust met de capaciteit om complexe publieke problemen zoals klimaatverandering beschikbaar te maken voor praktische interventie door gewone mensen. In de genoemde voorbeelden van het plein en het scheerapparaat is materiële politiek op de achtergrond van het openbare leven werkzaam. De dingen, apparaten en omgevingen die ‘materiële participatie’ faciliteren maken hun politieke capaciteiten juist onmiskenbaar duidelijk: zij maken hun bijzondere vermogen tot engagement *publiekelijk* kenbaar.

Door materiële participatie als een specifieke vorm van betrokkenheid te benaderen wil ik een brug slaan tussen sociale studies van technologie en milieu en de sociale en politieke theorie. Sociale studies van technologie gaan er veelal van uit dat materiële politiek op een ander niveau werkzaam is dan dat waarop ‘abstracte’

theorieën van participatie zich richten: van materiële politiek wordt dan gezegd dat zij zich in de eerste plaats voordoet op het niveau van de praktijk, en derhalve het best kan worden begrepen door middel van empirische beschrijving. Een directe dialoog met de concepten van participatie zoals ontwikkeld in de politieke en sociale theorie zag men veelal niet als strikt noodzakelijk. Wanneer we materiële participatie echter als een bijzondere *vorm* van publiek engagement benaderen, is deze aanname niet langer houdbaar. Als participatie in publieke kwesties *op expliciete wijze* in materiële praktijken wordt verankerd, moeten we de vraag stellen of, en welke, theoretische idealen en aannames daarbij worden ingezet. In het eerder genoemde geval van de milieuvriendelijke waterketel gaat de uitrusting van de alledaagse materiële praktijk met het vermogen tot engagement gepaard met specifieke argumenten en idealen ontleend aan de politieke theorie. Zo verwijzen blogs en brochures met 'groene tips' voor het duurzame huishouden niet zelden naar het liberale ideaal van 'involvement-made-easy': het idee dat participatie voor gewone mensen 'doenlijk' moet worden gemaakt. (Dit idee heeft een lange geschiedenis en is terug te voeren op de democratische theorie van John Locke (Pateman 1989).) Maar materiële participatie is niet noodzakelijkerwijs met liberalisme verbonden. Sommige initiatieven rond duurzaam leven verwijzen naar het pragmatisme, bijvoorbeeld naar de pragmatistische logica dat 'hoe meer [men] investeert, hoe meer betrokken [men is]', de gedachte dat mensen meer om dingen geven als zij ze dagelijks gebruiken (Dewey 1955 [1908]). In deze gevallen vindt de toeschrijving van politiek vermogen aan materiële objecten dus niet op een ander niveau plaats dan dat van politieke idealen en concepten, maar verwijst juist actief naar deze ideeën. Ik wil dus onderzoeken hoe middelen van materiële participatie specifieke relaties tussen praktijken en idealen creëren.

De afgelopen jaren hebben uiteenlopende auteurs betoogd dat het onderzoek naar materialiteit mogelijkheden opent voor wederzijds engagement tussen wetenschap- en technologiestedies (STS) en politieke theorie (Braun en Whatmore 2010). Hoewel ik me grotendeels kan vinden in deze algemene projectomschrijving, bepleit ik een specifieke benadering. Onderzoek naar politieke verschijnselen in hun materiële dimensie vereist volgens mij niet dat we een algemene 'materialistische' theorie van politiek of democratie poneren. Mijns inziens moeten we 'materie' *niet* poneren als een nieuw fundament of fundamentele dimensie van politiek of democratie. In plaats daarvan moet ons doel zijn aandacht te vestigen op de specifieke rol die dingen, technologieën en omgevingen spelen als eigenzinnige deelnemers aan het bedrijven van politiek en democratie, en dit sluit de participatie van andere, menselijke, sociale, technische of abstracte entiteiten op min of meer gelijke voet niet uit (Suchman 2014). Ik bepleit daarom een *non-exceptionalistisch* begrip van de rol van dingen in politieke participatie: van mensen noch van niet-mensen kan worden aangenomen dat zij goed zijn uitgerust voor politiek en participatie. Voor beide types entiteiten moeten we nagaan hoe ze het vermogen tot politieke participatie in specifieke praktijken verkrijgen.

De politiek van materiële participatie

Ter afsluiting van dit voorwoord wil ik een paar van de politieke kwesties signaleren die bij materiële participatie en de bestudering ervan in het geding zijn. Hiervoor heb ik aangegeven dat we nog niet weten hoe we materiële vormen van participatie op waarde moeten schatten, maar we kunnen daaruit *niet* afleiden dat er geen vocabulaires beschikbaar zijn om de betreffende praktijken te beschrijven. Het probleem is eerder het tegenovergestelde: er is een hele batterij aan ideeën, normen, concepten en regels die vandaag de dag wordt ingezet om het maatschappelijke, politieke en economische belang aan te tonen van de praktijken die ik als 'materiële participatie' aanduid. Zo is er het vertoog van 'gedragsverandering', dat stelt dat het veranderen van alledaagse routines een betrouwbare en effectieve manier biedt om mensen te betrekken in maatschappelijke projecten voor de aanpak van publieke problemen (Shove 2003). Een verwant voorbeeld is het al genoemde ideaal van 'involvement-made-easy', en de hieraan gerelateerde formule van 'kleine veranderingen': deze formule stelt dat brede, maatschappelijke transformaties het beste bewerkstelligd kunnen worden door kleine aanpassingen in alledaags gedrag te promoten, en dat zo'n benadering effectiever is dan meer omvattende, ideologisch gemotiveerde pogingen om de samenleving te veranderen. In mijn boek [*Material Participation*] stel ik deze invloedrijke inkadering van materiële praktijken van participatie ter discussie, en bied alternatieve manieren om ze te beschrijven en begrijpen.

Argumenten voor kleine veranderingen en 'makkelijke' vormen van betrokkenheid impliceren vaak een kleinerend oordeel wat betreft het vermogen van mensen om milieukwesties te bevatten. Zij stellen dat we onze verwachtingen moeten verlagen, willen campagnes voor publieke betrokkenheid succesvol en effectief zijn. Soms wordt zelfs gesuggereerd dat de formule van 'kleine veranderingen' het mogelijk maakt om mensen in projecten van maatschappelijke verandering te betrekken zonder dat een beroep op hun bewustzijn nog nodig is. Er wordt dan geïnsinueerd dat het commitment van mensen zelf niet per se relevant of noodzakelijk is voor maatschappelijke veranderingen, en soms wordt zelfs gesteld dat politiek commitment van de zijde van alledaagse actoren een 'obstakel' voor maatschappelijke verandering vormt. In zulke argumenten voor 'kleine veranderingen' wordt het promoten van wat ik materiële participatie noem een manier om alledaagse actoren en praktijken het initiatief te ontnemen.

Een belangrijk doel van mijn analyse van materiële participatie is om deze antidemocratische implicaties te ontcrachten, en een waardering voor de normatieve gelaagdheid van materiële participatie te cultiveren. Net als de bepleiters van de formule van 'kleine veranderingen' stel ik dat we de belemmeringen die mensen in hun dagelijkse leven ondervinden bij hun pogingen zich op publieke kwesties te betrekken, serieus moeten nemen. Maar waar de verdedigers van wat ik elders (Marres 2011), in navolging van Sharon Traweek, 'de verandering van geen verandering' (*the change of no change*) heb genoemd, wat mij betreft de mist in gaan, is in hun aanname dat uit een positieve waardering van deze beperkingen automatisch volgt dat we onze verwachtingen van alledaagse participatiepraktijken moeten verlagen. Integendeel, mijns inziens ontleent materiële participatie haar

waarde juist aan de normatieve capaciteiten van alledaagse materiële praktijken die ze in beeld brengt: deze praktijken scheppen inzicht in nieuwe vormen van maatschappelijke interventie en maken deze ook praktisch mogelijk.

Mijn ambitie in het analyseren van materiële participatie is dus niet alleen om een alternatief vocabulaire te ontwikkelen voor de *beschrijving* van alledaagse vormen van publieke betrokkenheid, maar ook om een pleidooi ten gunste van materiële participatie te houden dat recht doet aan haar democratische belofte. Om de relevantie van deze praktijken goed te bevatten, moeten we bepaalde gevestigde vooronderstellingen ter discussie stellen over wat 'effectieve' participatie inhoudt. Het vereist bovendien van ons dat we een aantal hardnekkige gewoontes van de kritische theorie overboord zetten, te beginnen met wat we de neiging tot afbakening kunnen noemen: de aanname dat een normatief begrip van participatie een krachtig theoretisch onderscheid vereist tussen legitieme en illegitieme vormen van participatie, tussen ware en onware, sterke en zwakke vormen van publieke betrokkenheid. In *Material Participation* bied ik een andere benadering. In de geest van het empirisme – en van de actor-netwerk theorie – stel ik dat we moeten beginnen met het volgen van de circulatie van specifieke objecten, technologieën en protocollen van participatie tussen verschillende praktijken en locaties. Om te beginnen moeten we in alle vrijheid met deze objecten en formules meebeewegen en hen volgen waar ze ons ook toe leiden (Latour 1988), om aldus te kunnen onderzoeken welk vermogen tot betrokkenheid zij in zich dragen en eventueel mogelijk maken. *Vervolgens* moet ons doel wel degelijk zijn om te differentiëren tussen meer en minder *productieve* praktijken en vormen van materiële participatie, maar dit onderscheid maken we dan op basis van empirische beschrijving, en niet a priori, op louter theoretische gronden. Ook in relatie tot materiële participatie moeten we dus leren om meer waardering op te brengen voor de specificiteit van praktijken, en mijns inziens hebben ook praktijken van materiële participatie het in zich om ons te verrassen: zij zijn in staat om onze aannames op losse schroeven te stellen en ons ertoe te verleiden om nieuwe ideeën uit te proberen.

Literatuur

- Braun, B. en S. Whatmore (2010) *The Stuff of Politics: An Introduction. Political Matter: Technology, Democracy and Public Life*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Callon, M. en B. Latour (1992) Don't throw the baby out with the bath school! A reply to Collins and Yearley. In: A. Pickering (red.) *Science as practice and culture*. Chicago: University of Chicago Press, 343-368.
- Dewey, J. (1955 [1908]) Theory of valuation. Repr. In: O. Neurath, R. Carnap en Ch. Morris (red.) *International Encyclopedia of Unified Science*, vol. 2, no. 4. Chicago: University of Chicago Press.
- Keulartz, J., M. Schermer, M. Korthals en T. Swierstra (2004) Ethics in technological culture: a programmatic proposal for a pragmatist approach. *Science, technology & human values*, 29(1): 3-29.
- Latour, B. (1988) *The Pasteurization of France*, vert. A. Sheridan en J. Law. Cambridge: Harvard University Press.

- Law, J. (1986) On the methods of long-distance control: vessels, navigation and the Portuguese route to India. In: J. Law (red.) *Power, action and belief: A new sociology of knowledge*, London: Routledge, 234-263.
- Marres, N. (2005) *No Issue, No Public. Democratic Deficits after the Displacement of Politics*. Doctoral thesis, University of Amsterdam, dare.uva.nl/document/17061.
- Marres, N. (2011) The costs of public involvement: everyday devices of carbon accounting and the materialization of participation. *Economy and Society*, 40(4): 510-533.
- Marres, N. (2012) De milieubewuste theepot en andere beladen huishoudelijke voorwerpen: verbindingen tussen de politiek van technologie, kwesties en dingen. In: J. Seijdel, L. Melis, J. Boomgaard en P. Peters (red.) *Dingpolitiek: Wat kunst & design doen in democratie, Open 24*. Rotterdam: Nai010 uitgevers/SKOR.
- Moser, I. en J. Law (2007) Good passages, bad passages. In: K. Asdal, B. Brenna en I. Moser (red.) *Technoscience – The politics of interventions*. Oslo: Unipub, 157-178.
- Oost, E. van (2003) Materialized gender: how shavers configure the users' femininity and masculinity. In: N. Oudshoorn en T. Pinch (red.) *How Users Matter: The Co-construction of Users and Technology*. Cambridge: MIT Press, 193-208.
- Pateman, C. (1989) Feminist Critiques of the Public/Private Dichotomy. In: *The Disorder of Women*. Stanford: Stanford University Press, 118-140.
- Shove, E. (2003) *Comfort, cleanliness and convenience: The social organization of normality*. Oxford: Berg.
- Suchman, L. (2014) Mediations and Their Others. In: T. Gillespie, P. Bockowski en K. Foot (red.) *Media technologies: Essays on communication, materiality, and society*. Cambridge: MIT Press, 129-139.
- Vries, G. de (2007) What is political in sub-politics? How Aristotle might help STS. *Social Studies of Science*, 37(5): 781-809.